

arbejdsgiveres incitament til at oprette lavtlønsarbejdspladser på det legale marked. Meget tyder på, at der i Danmark allerede til en vis grad eksisterer parallelle arbejdsmarkeder for ufaglærte jobs: Det legale og det sorte, hvor man ikke betaler skat af arbejdskraften, og hvor timelønnen svinger mellem 30 til 60 kroner.

Rockwool Fondens undersøgelser har forstærket og bidraget til den positive tendens i den danske forskning til at diskutere og belyse problemerne vedrørende indvandring på en nøgtern og ikke-moraliserende måde. Bogen stiller en række spørgsmål, som man i lang tid har savnet i forskningen, og som man så småt er begyndt at betragte som vigtige og legitime. Det er forfriskende at læse analyser, hvis udgangspunkt er, at både indvandrere og danskere i princippet er rationelt tænkende og handlende aktører og ikke ofre for overordnede magter og strukturer, uanset om de hedder globalisering, internationalisering, uansvarlige politikere, forførende medier eller racistiske arbejdsgivere. Fremtidig forskning må udbygge og uddybe de spørgsmål, som forskningsenheden rejser.

Mehmet Ümit Nedef
Center for Mellemøst-studier
Syddansk Universitet

Johannes Andersen, Jørgen Goul Andersen og Lars Torpe, *Hvad folket magter - Demokrati, magt og afmagt*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2000, 304 s., kr. 295,00.

Bogen er en del af *DemokratiProjektet*, hvor flere bøger allerede er udkommet, og flere er undervejs. *Hvad folket magter* udgør et resultat fra delprojektet *Demokrati fra neden*, og kan på mange måder ses som en videreføring og videreudvikling af de overvejelser, der blev udtrykt i bogen *Medborgerskab - demokrati og politisk deltagelse* (Johannes Andersen et al., Systime, 1993). Ved at sætte fokus på demokratisk engagement opdaterer bogen tidligere undersøgelser om politisk deltagelse, samtidig med at den formår at bidrage med flere interessante vinkler og relevante spørgsmål i forhold til det danske demokrati.

Indledningskapitlet giver en oversigt over bogens centrale begreber, overordnede scenarier og præsenterer fire fokuspunkter: *political efficacy*, demokratisk engagement, demokratisk identitet og deltagelse. Vægtningen vidner om, at man roligt kan placere bogens forfattere inden for den deltagelsesdemokratiske tradition, som har været på hurtig fremmarch i det seneste årti, blandt andet i formen deliberativt demokrati.

Efter at Jørgen Goul Andersen i kapitel 2 præcist har redegjort for undersøgelsens metodiske finesser, giver Johannes Andersen et bredt beskrivende overblik over de politiske deltagelsesmønstre på især lokalt niveau. Undersøgelsen konkluderer forsigtigt, at den politiske deltagelse er steget op gennem 1990'erne, men er dog forbeholdende over for, om 1998, hvor undersøgelsen blev gennemført, var et atypisk år med både storkonflikt på arbejdsmarkedet, Folketings- og Europa Parlamentsvalg mv. Sammenhængen mellem den stigende tendens i del-

arbejdsgiveres incitament til at oprette lavtlønsarbejdspladser på det legale marked. Meget tyder på, at der i Danmark allerede til en vis grad eksisterer parallelle arbejdsmarkeder for ufaglærte jobs: Det legale og det sorte, hvor man ikke betaler skat af arbejdskraften, og hvor timelønnen svinger mellem 30 til 60 kroner.

Rockwool Fondens undersøgelser har forstærket og bidraget til den positive tendens i den danske forskning til at diskutere og belyse problemerne vedrørende indvandring på en nøgtern og ikke-moraliserende måde. Bogen stiller en række spørgsmål, som man i lang tid har savnet i forskningen, og som man så småt er begyndt at betragte som vigtige og legitime. Det er forfriskende at læse analyser, hvis udgangspunkt er, at både indvandrere og danskere i princippet er rationelt tænkende og handlende aktører og ikke ofre for overordnede magter og strukturer, uanset om de hedder globalisering, internationalisering, uansvarlige politikere, forførende medier eller racistiske arbejdsgivere. Fremtidig forskning må udbygge og uddybe de spørgsmål, som forskningsenheden rejser.

Mehmet Ümit Nedef
Center for Mellemøst-studier
Syddansk Universitet

Johannes Andersen, Jørgen Goul Andersen og Lars Torpe, *Hvad folket magter - Demokrati, magt og afmagt*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2000, 304 s., kr. 295,00.

Bogen er en del af *DemokratiProjektet*, hvor flere bøger allerede er udkommet, og flere er undervejs. *Hvad folket magter* udgør et resultat fra delprojektet *Demokrati fra neden*, og kan på mange måder ses som en videreføring og videreudvikling af de overvejelser, der blev udtrykt i bogen *Medborgerskab - demokrati og politisk deltagelse* (Johannes Andersen et al., Systime, 1993). Ved at sætte fokus på demokratisk engagement opdaterer bogen tidligere undersøgelser om politisk deltagelse, samtidig med at den formår at bidrage med flere interessante vinkler og relevante spørgsmål i forhold til det danske demokrati.

Indledningskapitlet giver en oversigt over bogens centrale begreber, overordnede scenarier og præsenterer fire fokuspunkter: *political efficacy*, demokratisk engagement, demokratisk identitet og deltagelse. Vægtningen vidner om, at man roligt kan placere bogens forfattere inden for den deltagelsesdemokratiske tradition, som har været på hurtig fremmarch i det seneste årti, blandt andet i formen deliberativt demokrati.

Efter at Jørgen Goul Andersen i kapitel 2 præcist har redegjort for undersøgelsens metodiske finesser, giver Johannes Andersen et bredt beskrivende overblik over de politiske deltagelsesmønstre på især lokalt niveau. Undersøgelsen konkluderer forsigtigt, at den politiske deltagelse er steget op gennem 1990'erne, men er dog forbeholdende over for, om 1998, hvor undersøgelsen blev gennemført, var et atypisk år med både storkonflikt på arbejdsmarkedet, Folketings- og Europa Parlamentsvalg mv. Sammenhængen mellem den stigende tendens i del-

tagelsen og nye muligheder for politisk deltagelse virker endnu mindre overbevisende. Især fordi de deltagelsesformer, der umiddelbart beskrives, hovedsagelig er deltagelsesmuligheder, som altid har eksisteret. De demografiske skævheder i den politiske deltagelse manifesteres endnu en gang, og det bekræftes, at kvinder, unge, lavere uddannede og arbejdere deltager i mindre grad end andre. Valgene opfattes klart af borgerne som den vigtigste kanal for indflydelse, hvilket kunne opfattes som, at overgangen fra Government mod Governance ikke er slået igennem. I kapitlet savner man som læser især nogle opsummerende tabel-fremstillinger over tid.

I kapitel 4 sætter Jørgen Goul Andersen brugerbestyrelserne under luppen, og flere interessante hypoteser efterprøves. Blandt andet afkræftes myten om, at det er den ringe indflydelse, der er grunden til den beskedne deltagelse i brugerbestyrelserne, mens der findes flere gode indikatorer til støtte for tesen om, at tavshed udtrykker samtykke. Slutteligt konkluderer kapitlet, som andre undersøgelser har vist, at de store (især demokratiske) forventninger til brugerbestyrelsernes lyksaligheder ikke har ladet sig indfri. Samtidig med, at brugerne dog er tilfredse, føler sig godt repræsenteret, og at forældrene ikke ser skolebestyrelserne som en narresut.

I kapitel 5 retter Lars Torpe blikket mod de frivillige foreninger. Efter en klar begrebsmæssig afklaring af de frivillige foreninger, kortlægges forenings-samfundet såvel med et øjebliksbillede som tendenserne over tid. Omfanget, forstået som medlemskab, synes at være svagt stigende, mens aktivitetsniveauet er næsten det samme som i 1979, samtidig med at det stadig er de lavest uddannede, de unge og de ufaglærte arbejdere, som deltager mindst i foreningslivet. Endvidere finder analyserne blandt andet en sammenhæng mellem intensiteten af forenings-medlemskabet og følelsen af at være politisk kompetent.

Jørgen Goul Andersen gennemgår i kapitel 6 begrebet *political efficacy* (virkningsfuldhed) og dens udvikling, og hvordan begrebet relaterer sig til "politisk myndiggørelse". Dernæst følger en diskussion af operationaliseringen af *political efficacy*, hvor den hidtidige operationalisering kritiseres for både at mangle substantielle spørgsmål og spørgsmål, som forholder sig til måden, hvorpå det danske demokrati fungerer. I stedet for, som man desværre ofte oplever, at der bliver stillet gamle og mindre gode spørgsmål i sammenlignelighedens hellige navn, udvikles nye formuleringer og skalaer for at opfange *political efficacy*, som viser sig at være både mere valide og reliable end de tidligere skalaer. En af de interessante konklusioner er, at forskellen mellem borgernes følelse af politisk kompetence på lokalt og nationalt niveau er minimal, og det er stadig landspolitikken, der interesserer danskerne mest; mens især borgernes følelse af politikernes lydhørhed adskiller sig mere markant mellem lokal-, national- og EU-niveau. Forfatteren udfordrer på den baggrund den seneste demokratiseringsstrategi, som især har øget indflydelsesmulighederne på output-siden, mens input-siden er blevet overset, og det er netop indflydelse på denne, borgerne savner.

Lars Torpe og Jørgen Goul Andersen undersøger i kapitel 7 "tilskuerdemokratiet" og konkluderer, at dette ikke er særligt udbredt i den danske befolkning. Undersøgelsen viser indikatorer for, at borgerne mest er optaget af de nære ting,

men samtidigt også, at dette ikke udelukker, at man som udgangspunkt interesserer sig mest for landspolitik. Dette er især et interessant resultat i lyset af hverdagsmagertankerne, som blandt andet siger, at de nære ting spiller en afgørende rolle for borgernes deltagelse. Analyserne finder en klart dominerende aktiv medborgerkultur samt en mindre udbredt passiv, afmægtig kultur, hvilket tolkes som et ønske om et mere interaktivt demokrati.

Johannes Andersen fokuserer på henholdsvis udbredelsen af demokratiske normer og politisk tolerance i kapitel 8 og 9. Efter - måske lidt tilfældigt - at have valgt en gennemsnitsgrænse på 0,9 på en skala fra 0 til 1 som et udtryk for, at normen deles af befolkningen, konkluderes, at der er en relativ stor konsensus om de demokratiske normer som lige behandling, gennemskuelse og politisk lydighed, mens lige mulighed for at øve indflydelse, mindretallets rettigheder, mulighed for at skabe sin egen tilværelse og ligelig repræsentation mellem kvinder og mænd er mindre fremherskende. Den kritiske læser vil dog umiddelbart ikke være overbevist, da forskellene synes minimale, især i lyset af hvordan skalaen er konstrueret. Analysen forsøger også at se nærmere på de deliberative elementer af normerne, men her synes spørgsmålene og den begrebsmæssige diskussion af deliberation dog at være noget mangelfuld og tvetydig. I kapitlet om politisk tolerance diskuteres flere interessante indfaldsvinkler. Dog forekommer begrebet at blive meget bredt, og flere steder forsvinder sondringen mellem for eksempel tolerance og solidaritet. I såvel kapitel 8 og 9 ville det have været interessant at have set nærmere på spredningen i svarene hos de demografiske grupper, hvilket kunne have bidraget med indsigt om homogeniteten i svarene.

I kapitel 10 tager Lars Torpe fat på diskussionen om social kapital, og ved at veksle mellem empiriske analyser og mere teoretiske sondringer bidrager han med mange spændende overvejelser i relation til såvel operationaliseringen som målingen af social kapital. Det at diskutere politik med andre fremstår som den variabel, der har størst betydning for social kapital og medborgernormerne, hvilket giver forfatteren basis for at opfordre til styrkelse af den offentlige debat.

I det afsluttende kapitel opsummeres de empiriske fund, og de diskuteres i forhold til scenarierne om det individualiserede forbrugerdemokrati, gruppeegoistisk brugerdemokrati, apati eller fremmedgørelse, der alle afkræftes i konklusionen.

Bogen fremstår klart bedst i sin helhed, men flere af kapitlerne kan udmærket læses selvstændigt. *Hvad folket magter* vil udmærket kunne indgå som en del af undervisningen i kurser om politisk deltagelse, hvor især empiriske analyser og metodiske overvejelser står stærkt. Derimod skal læsere ikke forvente de store forsøg på en teoretisk videreudvikling af de deltagelsesdemokratiske teorier. Generelt bør bogen være et væsentligt grundlag i den videre diskussion om udviklingen af det danske demokrati samt i behovet for videreudviklingen af de metoder, der benyttes til analyse af samfundets demokratiske sammenhænge.

Kasper Møller Hansen
Institut for Statskundskab
Syddansk Universitet